



Norad

Samlet rapport for gjennomføringen av Matsikkerhet i et klimaperspektiv

Strategi 2013–2015



INNHold

1

Innledning

2

Strategien for matsikkerhet i et klimaperspektiv

3

De tematiske satsingene i strategien

4

Bruken av bistandsbudsjetten i gjennomføringen av strategien

Vedlegg 1

Forslag til endringsteori for støtte til kvinnelige småbrukere

Vedlegg 2

Statistikk på matsikkerhet for 2012–2015

1

Innledning

En av de største utfordringene i det 21. århundre er hvordan verden skal oppnå mat- og ernæringsikkerhet og samtidig takle klimaendringene. Klimaendringer kan svekke produktivetsvekst i jordbruk og føre til større variasjon i matpriser og økt matusikkerhet, sult og underernæring.





» I 1996 definerte FNs mat-toppmøte «matsikkerhet» på følgende måte: «Matsikkerhet eksisterer når alle mennesker til alle tider har tilgang til tilstrekkelig mat - mat som er trygg og næringsrik slik at de kan opprettholde god helse og et aktivt liv». Mat må være *tilgjengelig*, en må ha *tilgang* til maten og en må være i stand til å *dra nytte av maten*. Det har blitt anerkjent at selv om et land har nok mat, så kan skjev inntektsfordeling og mangel på helsetjenester bety at noen innbyggere ikke har matsikkerhet. *Stabil tilgang*, også ved økonomiske og klimatiske sjokk, er den fjerde dimensjonen av matsikkerhet.

De siste 30 årene har det vært stor framgang i bekjempelse av sult. Fortsatt ble imidlertid 795 millioner mennesker globalt definert som kronisk sultne i 2015. I tillegg var det 162

"Fine words do not produce food"

NIGERIANSK ORDSPRÅK

millioner barn som var veksthemmet¹. For befolkningen sør for Sahara sier tallene at rundt 23 prosent av befolkningen sulter, og 30-40 prosent av barn under fem år er veksthemmet².

Klimaendringene vil ha negativ effekt på alle de fire dimensjonene av matsikkerhet gjennom virkningene den vil ha på landbruket.³ Afrika er det kontinentet som er hardest rammet av klimaendringer. Det er også det kontinentet som er minst forberedt og mangler kapasitet til å takle klimaendringer. I enkelte land, særlig i Sahelregionen kan produksjonen av mat bli halvert innen 2020 som følge av klimaendringene⁴. Produksjonen av mais alene kan bli redusert med 30 prosent i afrikanske land.⁵

1 "Stuntet" (veksthemmet), varig fysisk og mentalt utviklingshemmet

2 FAO The State of Food and Agriculture-Climate change, agriculture and food security 2016

3 FAO Op cit s 8

4 Strategien 2013-15 - Matsikkerhet i et klimaperspektiv s 2

5 Challion A, Wheller T, et al 2007-Assessing the vulnerability of food production systems in Africa to climate change 381-399



FOTO: KEN OPPRANN

I tillegg til å håndtere klimaendringer må afrikanske land øke produktiviteten i landbruket for å sikre mat til en voksende befolkningen. FAO (Food and Agriculture Organization) angir at produktiviteten i landbruket må tredobles innen 2030 for å unngå massiv avskoging og oppdyrking av marginale områder. Økt vannmangel og utarming av jorda gjør det vanskelig å øke avlingene⁶. Klimatilpasning er dermed en hovedutfordring både for økonomisk og sosial utvikling av kontinentet. For at afrikansk landbruk skal oppnå høyere produktivitet og bli mer klimarobust må det skje en omlegging av landbruksmetoder og teknologi.

Småskala fiskeri bidrar til matsikkerhet og utrydding av fattigdom. I bl.a. afrikanske land står sektoren overfor store utfordringer: nedgang i fiskeressursene; degradering av havmiljø og innsjøer. Sektoren opplever at mer mektige deler av fiskerinæringen utkonkurrerer småskala fiskesamfunn.⁷

6 FAO The State of Food and Agriculture- Climate change, agriculture and food security 2016

7 <http://www.fao.org/fishery/en>

FNS BÆREKRAFTS MÅL:

Mål 1

Utrydde alle former for fattigdom i hele verden



FOTO: KEN OPPRANN

Mål 2

Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk

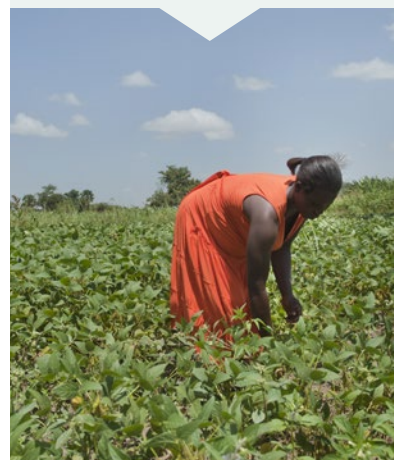


FOTO: KEN OPPRANN

Mål 3

Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder.



FOTO: BODIL MAAL

2

Strategien for matsikkerhet i et klimaperspektiv



FOTO: KEN OPPRANN



» 2.1. STRATEGIENS INNHOLD, RETNING OG MÅL

Strategien *Matsikkerhet i et klimaperspektiv* (2013-2015) ble utarbeidet av Utenriksdepartementet i samarbeid med Landbruks- og matdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet og Miljøverndepartementet. Strategien hadde to hovedmålsettinger⁸:

1. Norge skulle fremme matsikkerhet i et klimaperspektiv i ulike internasjonale sammenhenger og være pådriver for å styrke matsikkerhet i FN-systemet, i internasjonale finansinstitusjoner og med tradisjonelle og nye partnere sikre globale prioriteringer, retningslinjer og rammebetingelser som styrker arbeidet for matsikkerhet og retten til mat på nasjonalt og lokalt nivå.

⁸ Matsikkerhet i et klimaperspektiv (strategi 2013-2015) s. 27

2. Den norske bistanden til landbruk, fiskeri og akvakultur skulle økes.

Strategien var Norges svar på utviklingslandenes krav om økt støtte til klimatilpasning. Strategien skulle supplere regjeringens utslippsreducerende initiativ gjennom Klima- og skogprosjektet og satsingen på fornybar energi.⁹ Ved å se klima, energi og landbruk i sammenheng ville man oppnå en helhetlig tilnærming til «grønn vekst»¹⁰, ifølge matsikkerhetsstrategien. Norsk støtte til matsikkerhet skulle økes med 500 mill. kroner over en treårsperiode.¹¹

Den afrikanske union (AU) har satt som målsetting at 25 millioner afrikanske bønder skal ha lagt om til klimasmart landbruks-teknologi innen 2025. Matsikkerhetstrategien understrekte at norsk støtte til landbruk i Afrika

⁹ Utenriksdepartementet: Strategi for matsikkerhet i et klimaperspektiv 2013-2015

¹⁰ Grønn vekst innebærer å fremme økonomisk vekst og utvikling, samtidig som man sikrer at naturverdier fortsette å gi ressurser og miljøtjenester som vår trivsel avhenger av (OECD 2011)

¹¹ Strategi for Matsikkerhet i et klimaperspektiv s.27



FOTO: JAN ERIK STUDDSRØD

skulle fremme afrikanske myndigheters egne strategier og Norge skulle samarbeide med AU¹². AUs målsetting har derfor blitt førende også for Norges støtte. Gjennom strategien ønsket Norge å få en rekke tiltak og aktører til å virke sammen og bidra til følgende:

- » Økt politisk vilje i Afrika til omlegging av landbrukspolitikken for å møte de nye utfordringene
- » Økt kunnskap og kapasitet til å utvikle best mulig klimasmart landbruksteknologi for forskjellige landbrukssystemer

¹² Strategi for Matsikkerhet i et klimaperspektiv s. 15

- › Økt tilbud av relevant teknologi til bønder i stor skala gjennom støtte til ulike institusjoner
- › Økt tilgang til klimasmart landbruksteknologi for kvinnelige småbrukere gjennom styrking av kvinners rettigheter og rolle i landbruksektoren

Den norske matsikkerhetsstrategien skulle gjennomføres gjennom:

- › politisk samarbeid med afrikanske regionale organisasjoner under AUs handlingsplan for landbruk; CAADP (Comprehensive Africa Agriculture Development Programme),
- › støtte til internasjonal landbruksforskning
- › langsiktig forskningssamarbeid mellom norske og nasjonale landbruksuniversiteter i Afrika
- › støtte til landbruksprogrammer utført av sivilt samfunn- og bondeorganisasjoner.

Med utgangspunkt i denne planen ble den norske støtten til ulike prosjekt og program innen landbruk lagt inn i et felles rammeverk. Rammeverket støttet det overordnede utviklingsmålet til Den afrikanske union (AU). For å skape en logisk sammenheng mellom tiltak fra policynivå til praktisk gjennomføring

på bakken, ble det lagt inn noen nye program og institusjoner i porteføljen, bl.a. et samarbeid med NEPAD (New Partnership for African Development). Gjennom AU/NEPAD støttet Norge to prosjekt. Et prosjekt dreide seg om integrering av klima i AUs jordbruksplan (CAADP); et annet om å få hensynet til kvinner og klimatilpasning i landbruk inn i CAADP.

Norges støtte til CGIAR (Consultative Group on International Agricultural Research), en organisasjon av internasjonale landbruksforskningsinstitutter, skulle bidra til utviklingen av klimasmarte løsninger innen landbruk. Videre skulle Norad støtte AUs forskningsråd for landbruk FARA (Forum for Agricultural Research) og nasjonale landbruksuniversiteter gjennom ambassadene. Det ble også startet opp flere prosjekt med samarbeid mellom norske og afrikanske landbruksuniversiteter under NORHED (Norwegian Programme for Capacity Development in Higher Education and Research for Development) for å bygge kapasitet for nasjonal politikk- og kunnskapsutvikling innen klima og klimatilpasning.

"If you want to go quickly
– go alone.
If you want to go far
– go together."

AFRIKANSK ORDSPRÅK

For å sikre forankring av politikken hos bønder og allmenheten inngikk Norad avtaler med regionale bondeorganisasjoner og nettverksinstitusjoner; SACAU (Southern African Confederation of Agricultural Unions), EAFF (East African Farmers Federation) og FANRPAN (Food, Agriculture and Natural Resources Policy Analysis Network). Dette skulle hjelpe organisasjonene til å bidra til nasjonal og kontinental politikktutvikling på landbruk og klimatilpasningsområdet.

Multilateralt skulle Norge bidra finansielt til det globale matsikkerhetsarbeidet gjennom FN-organisasjoner som WFP (World Food Program), FAO (Food and Agriculture Organization) og IFAD (International Fund for Agricultural Development). Verdensbanken, IFC (International

Financial Corporation) og Afrikabanken var andre aktører Norge skulle samarbeide med.

Matsikkerhet i et klimaperspektiv skulle også fremmes i ulike internasjonale sammenhenger og Norge skulle være pådriver for å styrke organiseringen av arbeidet med matsikkerhet globalt.¹³



¹³ Strategien 2013-15 Matsikkerhet i et klimaperspektiv, s 27

Kvinnegruppe i fiskelandsby i Mosambik. FOTO: BODIL MAAL

3

De tematiske satsingene i strategien



FOTO: KEN OPPRANN



»I 2013 ble det bevilget 215 millioner kroner til nye satsinger innenfor langsiktig bilateral landbruksbistand. Dette skulle finansiere nye tiltak for å utfylle eksisterende landbruksportefølje og bidra til gjennomføring av strategien.

Samordningen av enkeltstående tiltak etter en overordnet plan gjorde Norge til en betydelig partner for afrikanske organisasjoner, fra AU til nasjonale myndigheter.

Planen koblet praktiske tiltak utført av sivilt samfunnsorganisasjoner opp mot politikkutvikling på klimaområdet. For eksempel var organisasjoner pådrivere for kvinners rettigheter innen jordbrukssektoren. Praktiske tiltak ble dokumentert og verifisert

FØLGENDE TILTAK BLE FINANSIERT:

Regionale organisasjoner i Afrika

- › 6 mill. kroner til NEPAD for to program (klima, kvinner og jordbruk)

Samarbeid innen jordbrukssektoren mellom givere

- › 35 mill. kroner til sektorprogrammet innen jordbruk i Malawi som er håndtert av Verdensbanken

Jordbruksveiledning og opplæring småskalajordbruk

- › 16 mill. kroner til CATIE i Guatemala
- › 1.2 mill. kroner til FARA (AUs forskningsnettverk innen jordbruk)

Livelihood-prosjekter rettet mot kvinnelige og mannlige småbrukere

- › 10 mill. kroner til Kirkens Nødhjelp til Livelihood-prosjekter i sørlige Afrika
- › 6.8 mill. kroner til Digni til Livelihood-prosjekter i Kambodsja, Madagaskar, Filippinene m.fl

- › 5 mill. kroner til Caritas Norge til programmer i Kongo, Zambia og Honduras
- › 25 mill. kroner til Verdens Matvareprogram i Niger
- › 9.8 mill. kroner til Solidaritetsgruppen for Latin-Amerika i Brasil
- › 11.2 mill. kroner til Solidaritetsgruppen for Latin-Amerika - jordbruk og karbon i Latin-Amerika

Samarbeid på tvers av sektordepartementer

- › 48 mill. kroner til program i Verdensbanken i Etiopia for bærekraftig forvaltning av landressurser
- › 6.3 mill. kroner til National Wildlife Federation

Arbeid mot Matsvinn

- › 11.3 mill. kroner til FAO for arbeid med å redusere «food loss» i Afrika
- › 10.1 mill. kroner til Genøk –Senter for biosikkerhet

"An empty stomach is not a good political adviser"

ALBERT EINSTEIN

av forskningsinstitusjoner¹⁴. Dette bidro til afrikansk politikkutvikling på klimaområdet¹⁵.

3.1 STØTTE TIL AFRIKAS REGIONALE ORGANISASJONER

Afrikas jordbruksplan CAADP¹⁶, som ble vedtatt av Den afrikanske unionen (AU) i 2003, er et investeringsrammeverk og en handlingsplan for utvikling av afrikansk jordbruk. NEPAD, som er AUs fagdirektorat, leder gjennomføringen av planen. Hele 44 av AUs 54 land gjennomfører handlingsplanen for jordbruket. Hvert land har en egen nasjonal CAADP- koordinator.

På regionalt nivå, i de såkalte RECs¹⁷, COMESA (Common Market for Eastern and Southern Africa), SADC (Southern African Development Community), IGAD (Intergovernmental Authority on Development), ECOWAS (Economic Community Of West African States), ECA (East African

¹⁴ FARA og NORHED.

¹⁵ Utviklingen av CAADP mht. kvinner og likestilling og klimatilpasning.

¹⁶ CAADP – Comprehensive African Agriculture Development Programme.

¹⁷ Regional Economic Communities (RECs) er regionale grupperinger av afrikanske land.

Community) m.fl. er det egne rådgivere bl.a. innen jordbruk og kvinner og likestilling. De regionale rådgiverne skal støtte nasjonale landbruksdepartement i sin region, og spre informasjon og gode erfaringer mellom land i regionen. I 2014 vedtok AU Malaboerklæringen, som fornyet partnerskapet i gjennomføringen av jordbruksplanen.¹⁸

NEPAD fikk støtte fra Norge til to program som inngår i gjennomføringen av CAADP. Programmene er i dag to av NEPADs flaggskip-program:

Flaggskipprogram 1: Ny klimapolitikk for afrikansk landbruk

Norge støttet integrering av klima i AUs handlingsplan for landbruket (CAADP). Norads avtale med regionale bondeorganisasjoner og nettverk (SACAU, EAFF og FANRPAN) sikret lokal forankring og ga organisasjonene mulighet til å bidra til nasjonal og regional politikkutvikling i forhold til klimapolitikk for landbruket.

¹⁸ Malabo Declaration on Accelerated Agricultural Growth and Transformation for Shared Prosperity and Improved Livelihoods (http://pages.au.int/sites/default/files/Malabo%20Declaration%202014_11%2026-.pdf)

Støtten til regionale afrikanske organisasjoner som COMESA, SADC, EAC og ECOWAS har bidratt til at 19 land har utformet nasjonal klimapolitikk for landbruket og nasjonale investeringsplaner for klimasmart landbruk. Noen land forbereder nå søknader til Det grønne klimafondet (GCF) for å finansiere planer for klimatilpasning i landbruket som inngikk i de nasjonale planene som ble levert inn under Parismøtet i 2015¹⁹.

Flaggskipprogram 2: Ny politikk på kvinner og likestilling i afrikansk jordbruk

Norge støttet planlegging av et regionalt program på kvinner og klimaendringer i jordbruket. I planleggingen ble det gjennomført analyser av kvinnes situasjon i klimautsatte områder og av kjønnsdimensjonen i jordbrukspolitikken i fem land, Etiopia, Rwanda, Malawi, Kamerun og Niger. Gjennom brede konsultasjoner, studier og analyser ble det utformet et program med aktiviteter fordelt rundt fire stolper:

¹⁹ Intended Nationally Determined Contribution (INDC)

- › Fjerning av forskjeller mellom kvinner og menn i jordbrukssektoren gjennom endring av politikk.
- › Opplæring av kvinnelige småbrukere i klimatilpasset jordbruk, bearbeiding og oppbevaring av mat for å redusere matsvinn, ny teknologi, nye verdikjeder for produkter, osv.
- › Etablering av nasjonale og lokale fora for «kvinner, klimatilpasning og utvikling av jordbruket», der småbrukere, myndigheter, bondeorganisasjoner, kvinneorganisasjoner m.fl. koordinerer seg og deler erfaringer om prosjekter.
- › Investering og oppskalering av vellykkede prosjekter som gagnar kvinnelige småbrukere.

Det ferdig utviklede programmet; «Gender Climate Change and Agriculture Support Programme» (GCCASP) har en tidsramme på 5 år. Programmet skal gjennomføres på kontinentalt, regionalt og nasjonalt nivå og nå ut til 170 000 kvinner i de fem landene. Det foreligger programdokumenter for hvert av de fem landene, for RECs og for NEPAD.



Utenfor Gulu i Nord Uganda dyrker Dorin Aching kaffe. Gjennom et bistandsprogram har hun fått opplæring i forretningsvirksomhet. Med endel av overskuddet dyrker hun frem kaffeplanter for salg. FOTO: KEN OPPRANN

"Save livelihoods – not just lives"

3.2 ØKT FOKUS PÅ KVINNELIGE SMÅBRUKERE OG KLIMATILPASNING

I perioden fra 2012 til 2015 var oppimot 50 prosent av støtten til langsiktig matsikkerhet særlig rettet mot kvinner, det vil si at den var merket med OECD DACs²⁰ policymarkør på kvinner og likestilling²¹. Dette innebærer at det foreligger kjønnskonskvensanalyser og tiltak rettet mot kvinner i nær halvparten av norsk bistand til matsikkerhet.

- › Norsk arbeid overfor multilaterale institusjoner og utviklingsbanker

Å påvirke multilaterale institusjoner og utviklingsbanker slik at de tar hensyn til kvinnelige småbrukere i policy og program har vært en sentral del av strategien. Sammen med andre givere har Norge påvirket Afrikabankens arbeid. Banken har nå fått en egen likestillingspolitikk og hensynet til kvinnelige småbønder er tatt inn i bankens strategi «Feed Africa

20 DAC: Development Assistance Committee

21 OECD DACs policy markør sier om kvinner og likestilling er et hovedmål eller delmål i et prosjekt.

Livelihood prosjekter i Malawi

Det er lite dyrkbar jord og høy befolknings-tetthet i de distriktene av Malawi hvor Norge støtter livelihood- prosjekter gjennom frivillige organisasjoner. Kvinnelige småbrukere står sentralt i prosjektene. Fire organisasjoner blir støttet*. Organisasjonene lærer bønder å tilpasse seg klimaendringer gjennom bevaringsjordbruk; gjennom å dyrke flere sorter grønnsaker; husdyrhold, klimavennlige teknologier mm. Tall fra organisasjonen We Effect viser at 17 747 menn og 19 248 kvinner har startet med klimasmarte praksiser i løpet av de siste 6 månedene (november 2016). Videre har Utviklingsfondet lært opp 38581 menn og 42409 kvinner de første 30 månedene av prosjektet. 93 prosent av de som har fått opplæring praktiserer nå forskjellige klimasmarte metoder i sitt jordbruk**.



Malawi - kvinnelige småbrukere som er medlem av grupper støttet av We Effect. FOTO: BODIL MAAL

En gjennomgang av prosjektene fra september 2016 viser det at over 236 000 landsbyboere har dratt nytte av programmet som fire av organisasjonene gjennomfører. Det pekes på at programmet har gitt bedre matsikkerhet, økt jordbruksproduksjon og redusert sårbarhet i forhold til klimaendringer.***

*We effect (Malawi Lake Basin Programme III) Total Land Care (Managing Adaptation to Climate Change II) Utviklingsfondet (Sustainable Agriculture Lead Farmer Programme) og African Institute for Cooperate Citizenship (Malawi Agriculture Partnership).

**Tall fra organisasjonenes rapportering til den norske ambassaden i Malawi.

***Mid-Term Review – Malawi Livelihood programs by LTSM Chitukuko Ltd and Centre for Development Management (CDM) September 2016

2016-2025». Strategien stiller bl.a. krav til kjønnskonskvansanalyser, komponenter innrettet mot kvinner, og rapportering på kjønn.

Ambassaden i Roma har i flere år arbeidet med å styrke kjønnsdimensjonen i FAO (FNs matvareorganisasjon), IFAD (Det internasjonale landbruksfondet) og WFP (Verdens Matvareprogram).

Ambassaden i Roma støtter også et samarbeidsprogram mellom UN Women, FAO, WFP og IFAD²² om å bedre forholdene for 75000 kvinnelige småbrukere i Etiopia, Rwanda, Niger, Liberia og Guatemala og Nepal. Programmet støttes sammen med Sverige.²³ WFP melder i desember 2016 at en gjennomgang i Liberia nylig har vist at kvinner som deltar i prosjektet har økt sin jordbruksproduksjon med gjennomsnittlig 15 prosent siden prosjektet startet. I Guatemala, hvor kvinner som deltar i programmet hovedsakelig dyrker mais og bønner, har de økt

²² Joint Programme: Accelerating Progress towards the Economic Empowerment of Rural Women

²³ <http://www.fao.org/gender/gender-home/gender-resources/gender-videos/gender-videosdet/en/c/161420/>

Livelihood-prosjekt i Zambia

Program mot underernæring (PAM)* gjennomføres i Senanga og Gwembe i Zambia som har rundt 200 000 innbyggere. Gwembedalen er karrig og utsatt for klimaendringer. Målgruppen for programmet er kvinnelige småbrukere. Kvinnene får tilgang til jord og vanningsystemer, kunnskap om bevaringsjordbruk, tilberedning av næringsrik mat, lån, produktutvikling og markeder. I samarbeid med rettighets-

orienterte organisasjoner som «Women for Change» får kvinner opplæring i menneskerettigheter og kunnskap om hva de kan kreve fra lokale myndigheter. Organisasjonen har bl. støttet PAM i bevisstgjøring av lokale høvding-er for å støtte kvinnelige småbrukere slik at de får en mer sikker tilgang til jord. Kvinnene kan også få juridisk assistanse Målsettingen med programmet er at kvinnene skal få bedret husholdets matsikkerhet

*Programme Against Malnutrition- PAM

avlingene av mais med 6 prosent og avlingene av bønner med 12 prosent.

> Norskstøttede program innenfor kvinner, klimatilpasning og landbruk

Norge har støttet og støtter en rekke nasjonale program innen temaet kvinner, klimatilpasning og landbruk gjennom ambassadene i Malawi, Zambia og Etiopia. I Malawi støtter Norge UN Women i arbeidet med å få hensynet til kvinner og likestilling inn i sektorprogrammet på

jordbruk. Sektorprogrammet på landbruk støttes av flere givere.²⁴

Norad har støttet nettverksorganisasjoner som fremmer utveksling av kunnskap mellom land og institusjoner innenfor landbruksmetoder, teknologi, kvinners rettigheter i sektoren og politikk for klimasmart landbruk (ACT²⁵/FANRPAN).

› Livelihood-prosjekter gjennom det sivile samfunn

Å ha en livelihood-tilnærming (levebrød/ levekårstilnærming) i et prosjekt betyr å ha en helhetlig prosjektplan²⁶. Fattige hushold, spesielt hushold som ledes av kvinner, får støtte til å bygge opp sin ressursbase, slik at de kan bedre sin ernæring og inntekt. Hushold kan hjelpes til inntektsgivende arbeid, støttes gjennom ulike former for banker (for eksempel

²⁴ http://www.norway.mw/norway_malawi/development_cooperation/Agriculture-and-Food-Security/#.WEa_2OQzXIU

²⁵ ACT alliansen i Malawi er et samarbeid mellom 140 kirkesamfunn

²⁶ http://www.glopp.ch/B7/en/multimedia/B7_1_pdf2.pdf

GIFT-tilapia

Utbredelsen av akvakultur øker stadig. Norske Nofima og forskningsmiljøer på Filipinene avlet i 1988 fram en forbedret tilapia-fisk (Genetic Improved Farmed Tilapia – GIFT). GIFT ble i 2001 overført til CGIAR-senteret WorldFish, som har fulgt opp med vedlikehold og videreforedling av stammen. GIFT-stammen er nå introdusert i 16 land. På Filipinene og i Bangladesh bruker 75 pst. av klekkeriene utelukkende GIFT som sin stamfisk. Bruk av GIFT-stammen i asiatiske land har økt produksjonen, gitt lavere kostnader, økt forbruk av fisk og forbedret den generelle ernæringsstatus i deler av befolkningen. I Bangladesh økte produksjon av tilapia fra 2.140 tonn i 2000 til 228.450 tonn i 2013*. I 2016 meldes det om eksport av tilapia fra Bangladesh. Bangladesh, som er et delta-land, har tusenvis av jorddammer, elver, elve-armer (oxbow-lakes) og våtmarksområder, hvor en kan drive med akvakultur.



FOTO: G.M.B.AKASH

*<http://www.infopesca.org/sites/default/files/complemento/actividadesrecientes/adjuntos/1369//7%20Bangladesh-Aquaculture%20Production%20of%20Tilapia.pdf>

husdyrbanker)²⁷, få opplæring i naturressursforvaltning, nye metoder innen jordbruk, ny teknologi, mikrokreditt, organisering, opplæring i ernæring, mm. Andre komponenter i livelihood»-prosjekter kan være tiltak som bedrer sanitære forhold, tilgang til reint drikkevann, reduksjon av kvinners arbeidsbyrd gjennom klimavennlige ovner som bruker mindre brensel, og reduserer helserisiko mm. I flere livelihood-prosjekter får kvinnelige småbrukere opplæring i bevaringsjordbruk²⁸.

Det er synergien mellom de ulike aktivitetene innen livelihood-prosjekter som gjør tilnærmingen effektiv.

Da matsikkerhetsstrategien ble iverksatt i 2013 mottok Kirkens Nødhjelp 10 mill. kroner, Digni 6.8 mill. kroner²⁹ og Caritas Norge 5 mill. kroner til livelihood prosjekter i henholdsvis Kongo, Zambia og Honduras fra de

27 Banker – «pass-on –banker» - hvor avkommet (for eksempel første geitekillingen) blir gitt til en annen fattige familie etter et spesielt system.

28 Conservation agriculture. Metode hvor en ikke pløyer, men graver groper som det dyrkes i.

29 Digni er en paraplyorganisasjon for 20 kristne organisasjoner

friske budsjettmidlene. Fra før av støttet Norge livelihood prosjekter i Malawi og i Zambia.

3.4 FORSKNING OG UNIVERSITETSSAMARBEID

Organisasjonen for internasjonal landbruksforskning CGIAR og den globale stiftelsen for avlingsmangfold GCDT

Støtte til internasjonal landbruksforskning og langsiktig forskningssamarbeid mellom norske og nasjonale landbruksuniversiteter i Afrika var del av matsikkerhetsstrategien. Klimaendringer, som økte temperaturer, endringer i nedbørsmønstre og ekstremvær, har målbare effekter på landbruksproduksjonen og kan underminere målet om global matsikkerhet. Økning av plante- og dyresykdommer truer produktiviteten i landbruket.

Norge har i lang tid arbeidet tett med organisasjonen for internasjonal landbruksforskning CGIAR (Consultative Group on International Agricultural Research) som er representert med 15 forskningsinstitutter i alle verdensdeler. CGIAR samarbeider med flere tusen forskere og nasjonale og regionale partnere

» **FARA**, The Forum for Agricultural Research in Africa, er en kontinental organisasjon som har som ansvar å koordinere og fremme jordbruksforskning for utvikling. FARA er den faglige armen av AU-kommisjonen på tema som dreier seg om jordbruksmetoder og teknologi, vitenskap og innovasjon. Organisasjonen er koordinator for jordbruksforskning som angår flere land og regioner i Afrika. FARA støtter NEPADs arbeid med den afrikanske jordbruksplanen (CAADP).

fra privat næringsliv og frivillige organisasjoner. CGIAR-instituttene har felles forskningsprogram og en helhetlig og tverrfaglig tilnærming til landbruksutvikling. Samlet norsk støtte fra 2013 til 2015 var omlag 328 mill. kroner.

På nasjonalt nivå i utviklingsland har CGIARs forskningsprogram i økende grad fokusert på å innhente og analysere data om klimaendringer, lage bedre prognoser og bidra til

å utvikle en landbruksproduksjon som kan redusere tap og skade og være bedre tilpasset dagens og fremtidens klimautfordringer.

Viktig er også CGIARs forskning for å øke landbruksproduksjonen. CYMMIT (The International Maize and Wheat Improvement Center), som er CGIARs forskningscenter for mais og hvete, sender f.eks. ut forbedrede frøsorter for lokal testing hos sine nasjonale partnere rundt om i verden. I Afrika har dette arbeidet resultert i en serie av tørkeresistente maissorter som forventes å øke avlingene gjennomsnittlig med 30 prosent.

Plantesykdommer rammer produsenter i Afrika mye hardere enn i land hvor man har et offentlig apparat som hjelper produsenter med å finne løsninger på oppståtte problemer. I mange land i Afrika er CGIAR det eneste internasjonale forskningsmiljø som bistår landets egne forskningsmiljøer.

I tillegg støtter Norge den globale stiftelsen for avlingsmangfold (Global Crop Diversity Trust; GCDT) som blant annet har et program hvor de

samler inn og bevarer frø fra ville slektninger av de 20 viktigste matplantene som brukes i dag. Prosjektet identifiserer egenskaper som er av betydning for klimatilpassing og utvikle nye, tilpasningsdyktige varianter av plantene. Disse nye variantene vil bli gjort tilgjengelige for bønder bl.a. gjennom aktivitetene til sentrene under CGIAR. Prosjektet er planlagt for 10 år og går nå inn i sin siste fase (2017–2020).

GCDT samarbeider med flere partnere, inkl. Millenium Seed Bank ved KEW Gardens, flere CGIAR sentre, diverse nasjonale landbruksforskningssentre og FAO. CGIAR ledet arbeidet med den globale ernæringsrapporten «Global Nutrition Report». Rapporten fremmer samarbeid på tvers av sektorer og er viktig for FAOs og ulike givers arbeid og støtte til matsikkerhet og ernæring.

FARA

Norad støttet Forum for jordbruksforskning i Afrika (FARA) med 6 mill. kroner i perioden 2013-2015. Med støtten skulle FARA bidra til gjennomføringen av den afrikanske jordbruksplanen CAADP. FARA skulle analysere politiske



Malawi- kvinner og jenter på landsbygda i Afrika sør for Sahara går gjennomsnittlig 6 kilometer per dag for å hente vann. FOTO: BODIL MAAL

og økonomiske faktorer som påvirket spredning av klimasmart jordbruk. Forskningen skulle gi bedre innsikt i hva som hindrer og hva som fremmer spredning av klimatilpassede metoder i jordbruket.

Det foreligger nå rapporter om innføringen av klimatilpasset metode og teknologi fra elleve land. Forskningen har kartlagt status og utgangspunkt for arbeidet med klimasmart jordbruk. Arbeidet til FARA har bidratt til å

øke kompetansen om klimatilpasset jordbruk, inklusive kvinnenens situasjon på feltet. Forskningen konkluderer med at graden av klimatilpasning varierer fra samfunn til samfunn. Graden avhenger av bevissthet om nye metoder. Småbrukere er vant til det tradisjonelle hakkejordbruket. Å endre dette er en utfordring, spesielt hvis det betyr overgang til mekaniserte metoder. Mange småbrukere tør ikke å ta risikoen med å endre jordbruksmetoden sin. Andre bønder trenger å se de nye metodene i praksis og se at de er fordelaktige, før de prøver det ut selv.

FARAs forskning viser at mange av de klimasmarte metodene er svært vellykkede. Ulike størrelse av grop (Zai-groper³⁰) kombinert med steinstengseler blir spesielt fremhevet. I gropene fylles kompost og gjødsel, samtidig som en samler opp vann i gropene. Metoden kan øke produksjonen av hirse og durra med hele 100 prosent.³¹

³⁰ Zai-groper er en tradisjonell dyrkingsmetode som brukes i Vest-Afrika

³¹ FARA 2015, Barriers to scaling up/out climate smart agriculture and strategies to enhance adoption in Africa s .55

Fattige hushold våger ikke å ta risiko, understreker FARA. Forholdene må legges til rette for at de skal våge og dette må gjøres gjennom finansiering og kreditt for utprøving av klimasmarte metoder. Uten støtte vil fattige hushold måtte teste metodene litt etter litt. Dette vil ta lang tid og gjøre det vanskelig å innarbeide klimasmarte metoder i større geografiske områder.

Forskningen konkluderer også med at det er nødvendig å styrke infrastruktur, veiledningstjeneste og helsetjenester o.l. i de berørte samfunnene. Støtten fra slike institusjoner er avgjørende for om småbrukere blir villige til å ta risikoen ved å legge om jordbruket sitt. Det må både etableres policy og styringsstrukturer som fremmer klimasmart jordbruk, anbefaler FARA.³²

Kapasitetsbygging i høyere utdanning og forskning (NORHED)

Det norske programmet for kapasitetsoppbygging innen høyere utdanning og forskning (NORHED) startet i 2012 og skal vare i fem år.

³² FARA 2015, Barriers to scaling up/out climate smart agriculture and strategies to enhance adoption in Africa s .56

Programmet har som formål å styrke kompetansen i høyere utdanningsinstitusjoner i utviklingsland. 13 av NORHED-prosjektene har matproduksjon og endrede klimaforhold som tema, og gjennomføres i fire afrikanske land (Etiopia, Tanzania, Uganda og Zambia) og tre asiatiske (Nepal, Sri Lanka og Vietnam). En av føringene for programmet er at det skal delta om lag like mange kvinner som menn i Master og PhD prosjektene. Prosjektene er et samarbeid mellom utdanningsinstitusjoner i utviklingsland og i Norge.

NORHED-satsingen innen matproduksjon og endrede klimaforhold var en av komponentene i strategien for «Matsikkerhet i et klimaperspektiv (2013-2015)». Totalt vil det bli produsert 200-300 PhD- og mastergrader fra de 13 prosjektene. Mange oppgaver drøfter relevante tema for landene og norsk bistand. Forskningen har potensial til å gagne kvinnelige og mannlige småbrukere og fiskere. Noen eksempler på samarbeid:

1. Kontroll av sykdom på søtpotet i Etiopia og Sør-Sudan.

Dette prosjektet vil øke grunnleggende kunnskap om plantevern for å bedre produksjonen av søtpotet. Målet med prosjektet er å bidra til å redusere sårbarheten til småbønder i Etiopia og Sør-Sudan. Denne sårbarheten har økt som følge av klimaendringer.

2. Afrikas tørrskog (Miombo). Det er en stor nedgang i arealet som dekkes av tørrskog over hele Afrika. Befolkningsveksten truer tørrskogen. Hva skjer når tørrskogen blir brent og omgjort til jordbruksjord? Hvilke arter forsvinner? Er det mulig å bygge opp igjen tørrskogen? Hvordan bidrar ulike arter i tørrskogen til lagring av karbon? Dette er spørsmål som en kvinnelig tanzanianske botaniker stiller. Gjennom prosjektet vil hun bidra til å bygge opp en frøbank for tørrskog. Hun utfører forskningen i Tabora-distriktet i Tanzania.

3. Bevisstheten om REDD+. Forskningsprosjektet gjennomføres i et lokalsamfunn i Uganda. Forskeren vil vite hva folk lokalt vet om



NORHED-studenter fra Uganda og Tanzania. FOTO: BODIL MAAL

REDD+³³. Hvilke aktiviteter finnes det lokalt? Hvilke aktiviteter er kvinner og menn involvert i? Mange NGO'er driver med bevisstgjøring rundt REDD. «REDD-begrepet» er imidlertid vagt og vanskelig. Hvordan skal en selge REDD? spør forskeren. Det skal gjennomføres undersøkelser i fire landsbyer.

³³ REDD er et engelsk akronym som betyr reduserte utslipp fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland



4. Forskning og kapasitetsbygging i klimasmart landbruk på Afrikas horn tar sikte på å styrke kompetansen på klimasmart landbruk for å øke matproduksjon og bønders inntekt. Jordbruket skal gjøres mindre sårbart for klimaendringer, gjennom klimasmarte metoder m.m., og bidra til å redusere klimagassutslipp fra landbruket. Det skal forskes på kapasitetsbygging i klimasmart landbruk.

5. Kapasitetsoppbygging og forskning i det østlige og sørlige Afrika på fisk og miljørettet helsevern.

Med denne kompetansen kan en følge opp og beskytte fiskebestander både i hav og ferskvann, noe som er avgjørende for matsikkerhet og mattrygghet for folk i den sørlige afrikanske regionen.

3.6 NORGES STØTTE TIL SMÅSKALAFISKE

Fiskeri og akvakultur inngikk i matsikkerhetsstrategien. Erklæringen fra RIO+20³⁴ slår fast at fiskeri og akvakultur vil spille en viktig rolle i global matsikkerhet.

I dag stammer omlag 50 prosent av den global fangsten av fisk fra småskalafiske. Og hele 90 prosent av verdens fiskere og fiskearbeidere er tilknyttet småskalasektoren. Kvinner utgjør halvdelen av de som er knyttet til bearbeiding og handel med fisk.³⁵ Norges støtte til småskalasektoren skjer gjennom støtten til

» INTERPOL

Med bistand fra INTERPOL gjennomførte São Tomé og Príncipe både etterforskning og rettsak mot eiere og ansvarlig mannskap ombord i «Thunder», som hadde fisket ulovlig i Sørishavet, samt forurenset São Tomés farvann, 2015. Ansvarlig mannskap sitter fremdeles (desember 2016) i fengsel i São Tomé og Príncipe.

Såkalte operative saksmøter på ulovlig fiske, ledet av INTERPOL, har bidratt til at både utviklede og underutviklede land har samarbeidet om en rekke straffesaker på fiskeriområdet, inkludert

- › Samarbeid mellom Senegal og Spania etter at fiskefartøyet “Gotland” hadde fisket ulovlig i Senegals sone, og Spania fulgte opp med å føre rettsak mot eierselskapet etter at fartøyet kom seg unna i Senegal
- › Samarbeid mellom Indonesia og Argentina på saken om “Hua Li 8”, som ble tatt i arrest av Indonesia med hjelp fra INTERPOL, og Argentina gjennomførte rettssak mot eierselskapet.
- › Indonesias arrest og rettsforfølgelse av «Viking», som hadde fisket ulovlig, og der INTERPOL bisto med operativt saksmøte der bevis mot eierne framkom i felles gjennomførte operasjoner.

34 FNs Konferanse på bærekraftig utvikling Rio+20 – ble arrangert i Rio de Janeiro, Brasil 20-22 juni 2012

35 FAO (2016) <http://www.fao.org/3/a-i5555e.pdf>

"To talk much and arrive nowhere is the same as climbing a tree to catch fish".

KINESISK ORDTAK

ressursforvaltning og i arbeidet mot ulovlig, uregulert og urapportert fiske (UUU).

Småskalafiske

Retningslinjene for bærekraftig småskala fiske (SSF-retningslinjene³⁶) ble vedtatt av FAOs medlemsland i 2014. Menneskerettighetsaspektet gjennomsyrrer retningslinjene. Norge bidro aktivt til at likestilling ble en førende faktor i retningslinjene.³⁷ Fattige fiskere har liten mulighet til å sikre egne rettigheter i konkurranse med annen bruk av kyst- og havområder (petroleum, turisme, osv.). Kystnært småskalafiske er ofte i konflikt med industrifiske, og særlig i forbindelse med salg av lisenser til andre land. SSF-retningslinjene oppfordrer myndigheter til å sikre småskalafiskere og arbeidere i fiskeindustrien en stemme i beslutningsprosesser for å sikre bærekraftig ressursutnyttelse. Norge har støttet utviklingen av retningslinjene og finansiert høringsprosessen i utviklingsland, gjennom FAO. Prosessen varte i flere år.

36 Guidelines for sustainable Small-Scale Fisheries – SSF-guidelines

37 se <http://www.fao.org/3/a-i4356e.pdf>

En norskstøttet FAO-rapport om verdikjeder i småskalasektorene innen fiskeri og akvakultur³⁸ viser hvilke deler av næringskjeden som får størst utbytte. Småskalafiskerne får en uforholdsmessig liten del av den verdiskapingen.

I september 2015 bevilget Utenriksdepartementet 15.1 mill. kroner i en 3-årsperiode i støtte til et program for å gjennomføre SSF-retningslinjene gjennom FAO. Norge har i møter med FAO lagt vekt på at eierskapet til programmet må være småskala fiskerne selv, deres lokalsamfunn, samt de nasjonale myndighetene. Statene har et spesielt ansvar for gjennomføring av retningslinjene til gode for småskala fiskesamfunn.

Ulovlig fiske og fiskekriminalitet

Ulovlig fiske og internasjonal fiskerikriminalitet bidrar til å svekke matsikkerheten i utviklingsland. Dette skjer ved at mye av landenes fiskeressurser ikke tilfaller egen kystbefolkning. Det er estimert at global verdi av utviklingslands

38 FAO. Value chain dynamics and the small-scale sector, Policy recommendations for small-scale fisheries and aquaculture trade

økonomiske tap, som følge av ulovlig fiske, er mellom 90 og 200 milliarder kroner årlig, noe som representerer mellom 11 og 26 millioner tonn fisk³⁹.

Den internasjonale fiskeflåten, hvor noen har lisenser - mens andre har falske fiskelisenser, driver mye ulovlig fiske og undergraver levekår til lokale kystsamfunn. Dette gjelder i mange afrikanske land, ikke minst i Vest-Afrika hvor nesten 40 prosent av total fangst er tatt ulovlig. Norge har derfor lagt vekt på støtte til arbeidet mot ulovlig fiske og fiskekriminalitet.

FN-organisasjoner og multilaterale organisasjoner som FAO, UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) INTERPOL (International Criminal Police Organization) og ILO (International Labour Organisation) har mandat til å bistå utviklingsland i arbeidet mot ulovlig fiske og fiskerikriminalitet. Norge har inngått avtaler med flere multilaterale organisasjoner, og finansierer også norsk

39 På <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/okt-fokus-pa-fiskerikriminalitet/id710821>

fiskeriforvaltnings analysenettverk mot ulovlig fiske (FFA) som norsk partner i dette arbeidet, samt stiftelsen TMT (Trygg Mat Tracking). Norge støtter etablering av en utdanning i Sør-Afrika innenfor etterforskning av slike fiskerikriminelle forhold.

3.7 NORFUND

Norfund – Det norske investeringsfondet for utviklingsland, er et statseid fond og et verktøy i norsk utviklingspolitikk. Norfunds mandat er å bidra til utvikling av bærekraftige bedrifter i utviklingsland. Siden 2011 har landbruk vært en Norfunds strategiske sektorer. Ved utgangen av 2015 hadde Norfund totalt investert rundt 1.1 milliarder kroner i bedrifter innen landbruk og matvaresektoren.

Norfund er risikovillig og har et mer langsiktig perspektiv enn mange andre investorer. Fondets investeringer i landbrukssektoren virker ofte katalytiske, ettersom de utløser investeringer fra andre private investorer. Norfund foretar analyser av risiko knyttet til miljø og sosiale forhold forut for investeringer, noe som sikrer bærekraften i investeringer.



Skolejenter i Zimbabwe deler erfaringen med jorddekke i en maisåker. FOTO: JAN ERIK STUDBRØD

Investeringer i verdikjeder innen landbruk

Ved slutten av 2015 bestod Norfunds portefølje innen landbruksbedrifter av elleve direkte investeringer i Etiopia, Kenya, Mosambik, Nicaragua, Tanzania, Uganda, Zambia and Zimbabwe. Norfund har også investert i to jordbruksfond. Det blir gitt prioritet til investeringer som involverer småbrukere, enten

direkte eller indirekte, som følge av deres sentrale rolle i afrikansk landbruk. Norfund retter seg mot bedrifter som arbeider langs heleverdikjeden innen landbruk - fra innsatsfaktorer i landbruket til foredling og distribusjon av jordbruksvarer. Eksempler på investeringer og lån:

- › **Lån til selskaper som produserer høytstående frø og kunstgjødning** som kan bidra til å øke produktiviteten i landbruket. Norfund har bl.a. gitt et lån til Yara for å støtte etableringen av en gjødsesterminal i havnen i Dar es Salaam i Tanzania.
- › **Investeringer for å øke mekanisering og forbedre produksjonsteknikker** og irrigasjon. Norfund har for eksempel investert i Agrica, et selskap som dyrker ris i Tanzania.
- › **Investering i AGRIVISION** i Zambia, som har en mais og hvetemølle som forsyner lokale og regionale markeder og gir småbrukere et marked for maisen som de dyrker. **Investering i logistikk og distribusjonstjenester** slik at bønder kan nå markedet og redusere avlingstap. Norfund har investert i Freight in Time (FIT) som er et øst-afrikansk logistikfirma.

AGRIVISION i Zambia

AGRIVISION Afrika er et vertikalt integrert⁴⁰ selskap innen landbruk i Zambia. Norfund investerte i selskapet i 2012 for å støtte selskapets ekspansjon. AGRIVISION har et mål om å øke matproduksjon og bidra til jobbskaping og bygdeutvikling, i tråd med zambiske myndigheters prioriteringer.

AGRIVISION var interessert i å utvide virksomheten innen foredling - noe som ble sett på som positivt av småbrukere i området. Med et dyrkingsareal på mer enn 6,000 hektar, har selskapet blitt en sentral produsent av mat i regionen. Bevaringsjordbruk og moderne teknologi har hjulpet til å øke avlingene av hvete, mais og soyabønner. Praksis med minimal pløying har hjulpet bedriften i å begrense jord-erosjon og forbedre jordkvaliteten. AGRIVISIONs gårder produserer nesten 10 prosent av Zambias årlige forbruk av hvete.

⁴⁰ En vertikalt integrert bedrift som eier både produksjonskjede og distribusjonskanal

AGRIVISIONs mølle mottar mais fra småbrukere. I 2015 inngikk møllen et samarbeid med Zambian National Farmers Union (ZNFU) for å kunne kjøpe mais fra bønder som deltar i et jordbrukskredittprosjekt. Partnerskapet sikrer småbøndene betaling for avlingene innen 24 timer.

Africado i Tanzania

Africado leier en gård med et areal på 140 hektar i Siha-distriktet nær Kilimanjaro, og denne gården er kjernen i bedriften. I tillegg har Africado en avtale med 2000 småbrukere - nesten 500 av dem er GLOBAL G.A.P.⁴¹ sertifiserte – om å levere avokado. En gjennomgang av prosjektet utført av Environmental Reliance Consultants (ERC) konkluderte med at Africado oppfyller Tanzanianske myndigheters målsetting om å skape jobbmuligheter som kan gi økonomisk vekst og bidra til fattigdomsbekjemping. Africado har skapt arbeidsmuligheter i Siha-distriktet. Flesteparten av dem som arbeider i bedriften er fra landsbyer

⁴¹ GLOBAL G.A.P er en internasjonalt anerkjent standard for god praksis innen jordbruk.

i nabolaget, og halvparten er kvinner. I tillegg har Africado skapt inntektsmuligheter for rundt 2000 småbrukere som har plantet rundt 85 000 trær med rettledning og opplæring fra bedriften, og som selger avocado til bedriften. I 2016 vant bedriften *GLOBAL G.A.P-prisen* for det vellykkede programmet de har sammen med småbøndene.

I bakkene under Kilimanjaro svikter kaffeavlinger på grunn av klimaendringer. Africado har vist at det er mulig å få fram alternative avlinger i disse områdene. 60 prosent av leien Africado betaler for jorda går til Siha Kiyeyo Rural Cooperative Society og blir fordelt til de syv landsbyene som omgir prosjektet. Bedriften er den største skattebetaler i distriktet og i 2015 vant bedriften en lokal *skattebetalerpris*. I beskrivelsen av hvorfor bedriften mottok prisen står det at Africado følger retningslinjene for skatt, er transparente, betaler i tide, betaler det de skal, har bra kommunikasjon med myndigheter og en tillitsvekkende dokumentasjon.



Africado i Tanzania produserer avokado. FOTO: NORFUND

4

Bruk av bistandsmidler i gjennomføringen av strategien



FOTO: JAN ERIK STUDBRØD



» **En rekke budsjettposter** i bistandsbudsjettet⁴² støttet opp om gjennomføringen av *Matsikkerhet i et klimaperspektiv (strategi 2013-2015)*. I følge opptrappingsplanen skulle støtten til matsikkerhet økes med 500 mill. kroner i løpet av en treårsperiode⁴³. I 2013 skulle det tilføres i underkant av 200 mill. kroner ekstra, mens økningen for 2014-15 skulle tas innenfor gjeldende budsjetter, hovedsakelig budsjettposten jordbruk. Når økningen skulle tas innenfor budsjettposten jordbruk, betyr det at en ønsket å bruke budsjettposten mer strategisk og konsentrere bruken. Nedenfor presenteres statistikk som illustrerer hvordan budsjettmidlene til matsikkerhet ble benyttet i strategiperioden.

42 DAC sector 311,313 og 520

43 Strategi 2013-15 Matsikkerhet i et klimaperspektiv s 27

"If the fish comes out of the river to tell you that the crocodile has one eye, you should believe it".

AFRIKANSK ORDSPRÅK

Med strategien ønsket en å få en langsiktig kurs for støtten til matsikkerhet, og sikre bærekraft i lokal matsikkerhet over tid.

Fra 2012 til 2013 økte langsiktig bilateral og multilateral støtte til matsikkerhet med 400 mill. kroner. Det ble gitt 355 mill. kroner mer til jordbruk, 20 mill. mer til fiske og 25 mill. mer til arbeid med langsiktig matsikkerhet i matvarehjelp (GAP-bistand)⁴⁴.

Detaljer i budsjettet for 2013 viser at 100 mill. kroner av økningen i jordbruksbudsjettet gikk til Global Crop Diversity Trust og 40 mill. kroner til FAOs arbeid med plantegenetiske ressurser. Økning i langsiktig **bilateral** bistand til jordbruk var på 215 mill. kroner i 2013.

I 2012 ble 42 prosent av den langsiktige bistanden til matsikkerhet kanalisert gjennom multilaterale kanaler. Ved strategiens slutt hadde andelen økt til 53 prosent. En gjennomtelling av antall land som mottok støtte til

44 Overgangsbistand (GAP-bistand) brukes der det oppstår et behov som ikke kan dekkes av den humanitære bistanden og hvor den langsiktige bistanden ikke er tilstrekkelig

matsikkerhet viser at fra 2012 til 2015 var det om lag 73 land og regioner som mottok langsiktig bilateral bistand til matsikkerhet. Det ble fordelt 1.1 -1.5 milliarder kroner årlig. Støttebeløpene var til dels små.

Kortsiktig humanitær bistand var ikke omfattet av matsikkerhetsstrategien. Langsiktig bistand til matsikkerhet skiller seg i sin natur fra nødhjelp på matsikkerhetsfeltet, som er bistand til folk i nød som trenger mat. Den langsiktige bistanden skal forebygge sult (preventivt), mens matvarehjelp er akutt (respons). Trenden i perioden siden strategien ble vedtatt har vært relativt høyere bevilgningstakt til nødhjelp enn til langsiktig matsikkerhetsbistand. Nødhjelp til matsikkerhet i perioden 2012-2015 fordelte seg på ca. 25 land. Størst beløp ble gitt til Midtøsten, Syria, Sør-Sudan, og Malawi.

4.2 KVINNER OG LIKESTILLING

Strategien la vekt på at kvinnelige småbrukere skulle ha del i støtten til jordbruksutvikling⁴⁵.

45 Strategien matsikkerhet i et klimaperspektiv 2013-2015 s. 27

Kvinner spiller en kritisk rolle innen matproduksjon og ernæring. Selv om kvinnene produserer 60-80 prosent av maten som spises lokalt har de få rettigheter. Ettersom kvinner som regel ikke eier jord, må de få tilgang til jordbruksjord gjennom ektemenn, fedre eller andre mannlige slektninger. Uten jordrettigheter får kvinnene som regel ikke tilgang på opplæring og jordbruksveiledning. De får ikke delta i prosjekter som myndigheter har. De blir ikke medlem av bondeorganisasjoner og kooperativer. Etablerte patriarkalske mønstre tilsier også at menn som regel tar kontroll over inntekter fra kvinners landbruksproduksjon.

FAO understreker at dersom kvinner hadde fått tilgang til de samme innsatsfaktorene som menn, kunne de ha økt avlingene sine med 20-30 prosent.⁴⁶ Globalt vil det betydd at 100-150 millioner færre ville ha sultet.⁴⁷

46 Innsatsfaktorer som land, teknologi, kreditt, utdanning og markedstilgang

47 FAO SOFA (2010-11): Closing the gender gap in agriculture

TOTAL LANGSIKTIG BI- OG MULTILATERAL BISTAND TIL MATSIKKERHET

Sektor	2012 NOK Mill	%	2013 NOK Mill	%	2014 Nok Mill	%	2015 Nok Mill	%
Jordbruk	557	51 %	912	61%	711	57%	665	55%
Fiske	170	15 %	190	13%	173	14%	205	17%
Støtte til utvikling av matsikkerhet	27	2 %	25	2%	0	0%	2	0%
Total langsiktig bilateral bistand til matsikkerhet	754	68%	1127	75%	884	71%	872	72%
Multilateral kjernestøtte til CGIAR, FAO,IFAD, WFP	348	32%	375	25%	363	29%	337	28%
Total langsiktig bi- og multilateral bistand til matsikkerhet	1103	100%	1502	100%	1247	100%	1210	100
Total utviklingsbistand	27638		32805		32051		34497	
Total langsiktig bi- og multilateral bistand til matsikkerhet som andel av total norsk bistand	4%		4.6%		3.9%		3.5 %	

DAC-sektor: 311 Jordbruk, 313 Fiske; 520 Støtte til utvikling av matsikkerhet

Kvinnen produserer maten som spises lokalt.⁴⁸ Det er hun som har omsorgsansvar, henter vann og brensel. Kvinners roller gjør at de rammes hardere av klimaendringer enn menn. Kvinners roller understreker at de har behov for å få tilgang til klimatilpasset teknologi. For å avdekke hvordan hensyn til kvinner og likestilling ble ivaretatt i strategiarbeidet vurderer vi hvor stor andel av budsjettet på matsikkerhet som er markert med OECD/DACs policy markør på kvinner og likestilling,⁴⁹. Markøren viser hvor mange prosent av budsjettet som har finansiert prosjekter med likestilling som hovedmål eller som et av delmålene (se vedlegg med endringsteori), eller som ikke er registrert med likestillingsmarkør overhodet.

4.3 KLIMATILPASNING I BISTANDEN

Graden av klimatilpasning i bistanden kan måles ved hjelp av OECD/DAC-markøren for klimatilpasning. Gjennomsnittlig har 5 prosent av total

48 FAO SOFA (2010-11): Closing the gender gap in agriculture

49 <http://www.oecd.org/dac/gender-development/dac-gender-equality-marker.htm>

LANGSIKTIG BISTAND TIL MATSIKKERHET FORDELT PÅ AVTALEPARTNERGRUPPER 2012-2015 (NOK MILL.)

Avtalepartnere	2012		2013		2014		2015	
	NOK mill	%	NOK mill	%	NOK mill	%	NOK mill	%
1. Multilaterale institusjoner**	348	32%	375	25%	363	29%	337	28%
2. Multi-bilaterale***	111	10%	308	20%	310	25 %	300	25%
Multilaterale institusjoner totalt	459	42%	683	45%	673	54%	637	53%
3. Lokale og internasjonale NGOs	185	17%	229	15%	280	22%	263	22%
4. Norske NGOs	125	11%	175	12%	152	12%	157	13%
5. Offentlig sektor i utviklingsland	166	15%	149	10%	127	10%	124	10%
6. Offentlig sektor i Norge og andre giverland	44	4%	41	3%	8	1%	12	1%
7. Privat sektor	122	11%	126	8%	5	0	12	1%
8. Offentlig-privat partnerskap	0	0	100	7%	3	0	5	0
9. Uspesifisert	1	0	0		0	0		0
Sammenlagt for ulike partnere 3-9	643	58%	820	55%	575	46%	573	47%
Total langsiktig bistand til matsikkerhet	1103	100%	1502	100%	1247	100%	1210	100%

Sektor 311-jordbruk, 313-fiskeri, 520-utvikling-nødhjelp, kjernestøtte til WFP, IFAD, FAO og CGIAR

** Kjernestøtte til CGIAR, FAO, IFAD og WFP

*** Øremerkede midler til matsikkerhet kanalisert igjennom multilaterale kanaler.

norsk bistand hatt klimatilpasning som hovedmål eller delmål i 2013-2015. Det er i sektorene landbruk, miljø, kriseforebygging og energi hvor en arbeider mest med klimatilpasning. I støtten til matsikkerhet isolert, i perioden 2013-2015, hadde rundt 30 prosent av støtten policymarkør på klimatilpasning.

Omtrent 36 prosent av den bilaterale bistanden til klimatilpasning gikk gjennom multilaterale institusjoner i 2012-2015. 22 prosent gjennom lokale og internasjonale organisasjoner, 18 prosent gjennom norske NGO'er og 10 prosent gjennom offentlig sektor i utviklingsland.

BISTAND TIL MATSIKKERHET OG BISTAND TIL NØDHJELP I PERIODEN 2012 TIL 2015

Sektor	2012		2013		2014		2015	
	NOK mill	%	NOK mill	%	NOK mill	%	NOK mill	%
Støtte til økt matsikkerhet	1102	91	1502	86	1247	78	1209	67
Nødhjelp respons/ matvarehjelp	114	9	254	14	343	22	589	33
Støtte til matsikkerhet og nødhjelp	1216	100	1756	100	1591	100	1798	100

DAC Code 720.40 Nødhjelp respons/matvarehjelp

4.4 OPPSUMMERING

Den langsiktig støtten til matsikkerhet lå på 1.2-1.5 milliarder kroner i perioden fra 2013 til 2015. Støtten fordelte seg på 73 land og regioner i årene strategien ble gjennomført. I løpet av perioden har multilaterale organisasjoner blitt stadig viktigere kanaler for denne bistanden. Humanitær bistand til matsikkerhet har relativt sett absorbert en økende andel av midlene avsatt til matsikkerhet gjennom strategiperioden.

BILATERAL LANGSIKTIG BISTAND TIL MATSIKKERHET 2012-2015 MED LIKESTILLINGSMARKØR

Policy markør – kvinner og likestilling	2012 NOK mill.		2013 NOK mill.		2014 NOK mill.		2015 NOK mill.	
Kvinner og likestilling som hovedmål	6 615	1%	9 607	1%	23 307	3%	6 290	1%
Kvinner og likestilling som delmål	301 072	40%	443 149	39%	424 450	48%	401 144	46%
Ingen merking på kvinner og likestilling	446 722	59%	674 413	60%	436 559	49%	465 035	53%
Total	754 409	100%	1 12770	100	884 316	100	872 469	100%

Sektor 311, 313, 520 ** Kjernestøtte er ikke policy markert.

Vedlegg 1: Eksempel på endringsteori – støtte til kvinnelige småbrukere innen matsikkerhet/jordbruk

Langsiktige konsekvenser av støtte: Omfordeling av makt mellom kvinner og menn (økt tilgang til jord, beslutninger mm), ressurser (innsatsfaktorer, tjenester) og deling av omsorgsansvar (arbeidsbelastning, barnepass etc). Dette vil øke kvinners rettigheter innenfor landbruk / matsikkerhet, øke matvaresikkerhet og redusere feilernæring.

<p>Long term impacts in the food security and agriculture sector (lasting changes in the community)</p>	<p>Redistribution of power, resources and care responsibility between women and men in the food security /agriculture sector More equal access to and influence on decision-making processes More equal distribution of work burden between men and women More equal access to and use of economic resources</p>
<p>Outcomes: Direct short/ medium term effect on a target group.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Increased participation of women • Greater awareness of women's rights among community and local leaders (headmen,chiefs) • Greater access to women-friendly and nutrition-sensitive services within food-security /agriculture • Decline in discriminatory gendered norms/practices • Enhanced engagement with men on Women's rights and gender equality (WRGE) • Improved capacities of local officials (Extension workers, field officers) on WRGE issues and food-security • Improved enforcement of WRGE related legislation (Prevention of Domestic Violence Act, Gender Equality Act) • Improved learning re WRGE impacts and adaptation in programming • Improved control over credit and income by women.
<p>Outputs: Products and services delivered</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Number of women and men trained • Number of women with access to grants/credit; • Number of women reached through a rights awareness programme (Domestic Violence Act etc.) • Number of community members and leaders reached through a rights awareness programmes • Number of extension-workers trained on WRGE in food-security/agriculture
<p>Inputs: Design-elements in a gender- sensitive project (Components or gender- mainstreaming)</p>	<p>Relevant measures to enhance women's right and access to and control over resources: Advocacy for women's right to land and resources; Formalisation of property, collective user rights with a gender perspective; promotion of nutritional crops or animals considered as "women's crops"; access to inputs and services, seed saving and local seed-banks, credits, equally participation in training in CA, access to agricultural tools, technology, improved stoves, local markets, methods of reducing food and nutrition wastage.</p> <p>Information on Prevention of Domestic Violence Act –economic abuse in the domestic sphere</p>
<p>Analysis of women's role in agriculture /food-security</p>	<p>The analysis could include 1) Women's access and rights (control over) productive resources (land, seeds, livestock, family-labour etc.) 2) Access to agricultural inputs and services 3) Intra-household gender relations (division of labour, right of disposal/ownership in addition, decision making on crop to grow and income from agriculture). Access to membership in organisations. Access to technology, climate smart technology etc.</p> <p>The analysis should distinguish between women in female-headed household and male-headed households</p>

Vedlegg 2: Statistikk

FOOD SECURITY, DEVELOPMENTAL AND EMERGENCY FOOD AID*. 2006-2015 (NOK MILL.)

DAC-sector	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
311 - Agriculture	370	446	418	500	462	476	557	912	711	665
313 - Fishing	128	117	123	139	138	152	170	190	173	205
Food security aid	498	563	541	640	600	628	727	1 102	884	870
520 - Developmental food aid / Food security assistance	42	5	8	5	4	3	27	25	0	2
720.40 - Emergency Response /Emergency food aid	97	60	178	149	160	179	114	254	343	589
Emergency and development food aid	139	65	186	154	164	182	141	279	344	591
CGIAR	93	81	88	88	98	110	110	128	114	86
FAO	9	9	11	12	12	11	13	12	14	16
IFAD	65	70	70	70	80	80	80	90	90	90
WFP	205	155	145	165	145	145	145	145	145	145
Core support to CGIAR, FAO, IFAD and WFP	372	315	314	335	335	346	348	375	363	337
Total food security, developmental and emergency aid	1 008	942	1 041	1 129	1 099	1 156	1 216	1 756	1 591	1 798
Total Norwegian development aid	18 827	21 808	22 862	25 624	26 424	26 653	27 638	32 805	32 051	34 497
Food security, developmental and emergency food aid as share of total Norwegian aid	5%	4%	5%	4%	4%	4%	4%	5%	5%	5%

*Sector 311 - Agriculture, 313 - Fishing, 520 - Developmental food aid, 720.40 - Emergency Response /Emergency food aid and core support to WFP, IFAD, FAO and CGIAR

BILATERAL FOOD SECURITY, DEVELOPMENTAL AND EMERGENCY FOOD AID* BY GROUP OF AGREEMENT PARTNER. 2015 (NOK MILL.)

Group of Agreement Partner	Agreement partner	Total
Multilateral institutions	BCC - Benguela Current Commission	2,3
	COMESA - Common Market for Eastern and Southern Africa	16,4
	FAO - Food and Agricultural Organization of the United Nations	180,3
	ICPO - Interpol	9,0
	IFAD - International Fund for Agricultural Development	21,6
	NEPAD - New Partnership for Africa's Development	7,0
	UNIDO - UN Industrial Development Organisation	11,0
	WFP - World Food Programme	470,8
	World Bank	110,0
Multilateral institutions Total		828,2
NGO Norwegian	Caritas Norge	28,9
	DCG - Drylands Coordination Group, Norway (Tørrlands-koordineringsgruppen)	6,3
	Det Kgl. Selskap for Norges Vel	17,9
	Digni - tidl. Bistandsnemnda	10,3
	GenØk - Senter for biosikkerhet	3,2
	Kirkens Nødhjelp	6,1
	Norsk Folkehjelp	29,6
	Redd Barna Norge	25,8

→

Group of Agreement Partner	Agreement partner	Total
	Stiftelsen Trygg Mat Tracking	5,8
	Stiftelsen Voxtra	0,5
	Utviklingsfondet	74,7
	WWF Norge	6,9
NGO Norwegian Total		216,0
NGO Local	ACT - African Conservation Tillage network	5,0
	ACT - Agricultural Council of Tanzania	12,9
	Agra - Alliance for a Green Revolution in Africa	-0,3
	AIAS - African Institute of Agrarian Studies	0,0
	AICC - African Institute of Corporate Citizenship	9,8
	ALB-AID	0,1
	CAEV - Centre of Agricultural Extension Volunteers	0,4
	Caritas - local partner	1,0
	CATIE	19,0
	CEDAC - Cambodian Center for Study and Development in Agriculture	0,0
	CeLIM - Centro Laici Italiani per le Missioni - local office	0,5
	COMACO - Community Markets for Conservation	13,0
	Conservation Farming Unit (ZAM)	74,7
	Divac Foundation	0,8
	Earth Net Foundation	0,4
	EHO - Ecumenical Humanitarian Organization	0,0
	FADCANIC - Fundación para la Autonomía y Desarrollo de la Costa Atlántica de Nicaragua	8,2
	FARA - Forum for Agricultural Research in Africa	2,5

→



Group of Agreement Partner	Agreement partner	Total
	Fundacion Solidaridad Latinoamericana	9,9
	MIDEM - Mission Indépendante pour le Développement et l'Education à Madagascar	-0,1
	Mother Teresa Society	0,1
	NASFAM - National Smallholder Farmers Association of Malawi	22,5
	Programme Against Malnutrition, Zambia	1,7
	SACAU - The Southern African Confederation of Agricultural Unions	3,2
	Sewalanka	2,0
	TLC - Total Land Care Malawi	17,8
NGO Local Total		205,2
Governments/Ministries in developing countries	Cuba Ministry of Foreign Trade and Foreign Investment	2,9
	East Timor Ministry of Agriculture and Fisheries	3,2
	Ethiopia Ministry of Education	4,0
	Government of Mali	19,1
	Government of MOZAMBIQUE	39,9
	Indonesia Ministry of Marine Affairs and Fisheries	8,0
	Malawi Ministry of Finance	26,8
	Thailand Ministry of Agriculture and Cooperatives (Department of Fisheries)	1,4
	Vietnam Ministry of Agriculture and Rural Development	3,3
	Zambia Ministry of Finance	12,1
Governments/Ministries in developing countries Total		120,8
NGO International	Agribusiness Forum	3,4
	CLUSA - The Cooperative League of the USA	19,6





Group of Agreement Partner	Agreement partner	Total
	Mercy Corps	3,7
	National Wildlife Federation	8,2
	Proforest	5,0
	Solidaridad Network	11,2
	We effect	7,6
NGO International Total		58,7
Norwegian public sector	Havforskningsinstituttet	1,1
	NFD - Nærings- og fiskeridepartementet	9,0
	NORAGRIC - Centre for International Environment and Development Studies	0,7
	UMB - Universitetet for miljø- og biovitenskap (tidl Norges Landbrukshøgskole)	1,5
Norwegian public sector Total		12,4
Norwegian private sector	Akva Group ASA	0,2
	Berg Hansen Reisebureau AS	0,0
	Dymax Invest AS	0,0
	Ewos AS	2,3
	Friends Fair Trade	1,4
	Norsk Afrikaffe AS	0,2
	North-South Partnership AS	1,1
	OxyVision AS	0,4
	Plany AS	0,8
	Polar Quality AS	0,0
	SJH - Sogn Jord- og Hagebruksskule	1,8
	Smart Farm AS	0,3

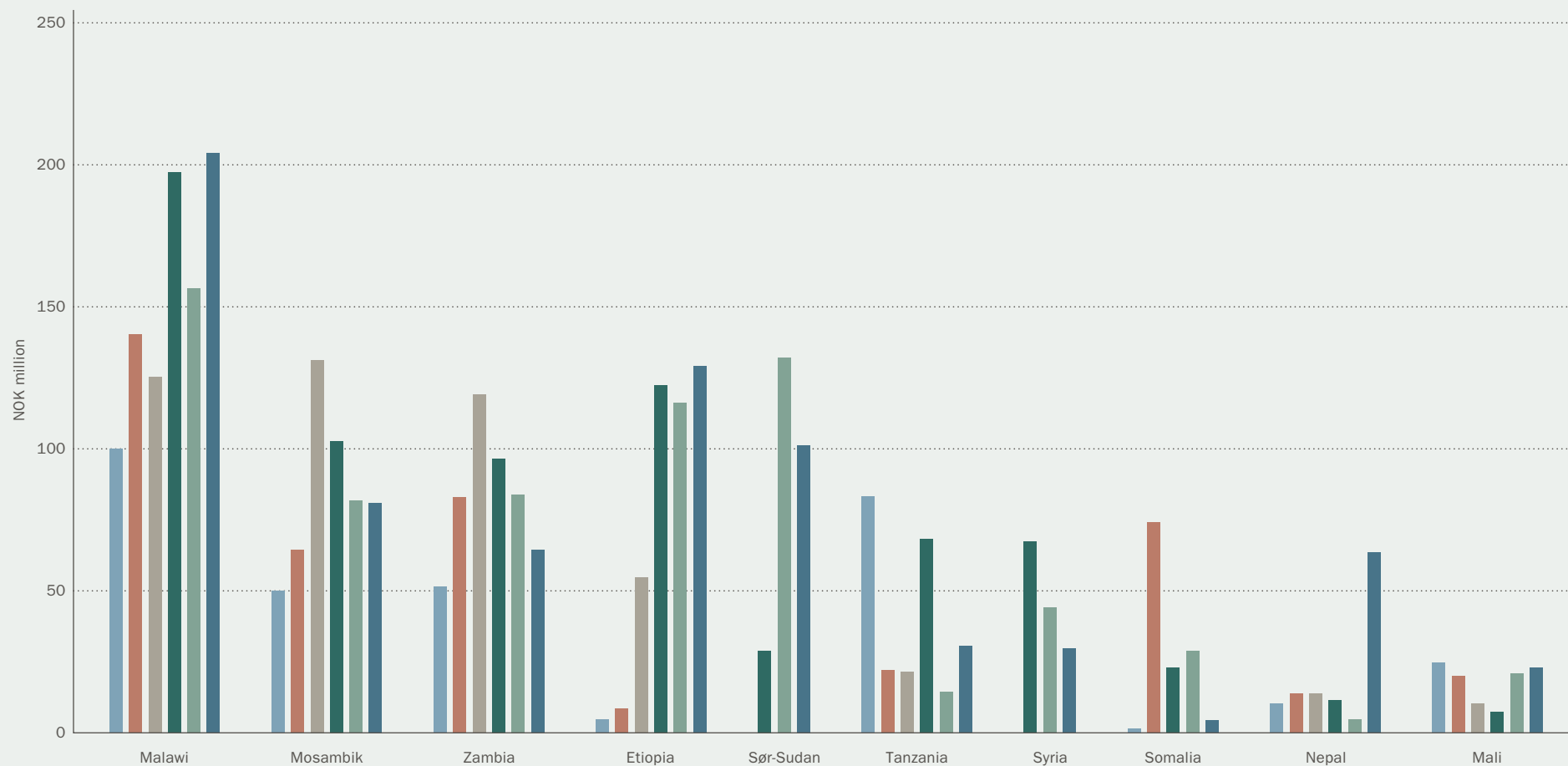




Group of Agreement Partner	Agreement partner	Total
	The Sahara Forest Project AS	2,0
	Vitamar AS	0,5
Norwegian private sector Total		11,1
Public-private partnerships	SAGCOT - Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania	4,8
Public-private partnerships Total		4,8
Public sector in developing countries	CAAS - Chinese Academy of Agricultural Sciences	2,1
	CAFS - Chinese Academy of Fishery Sciences	0,0
	Municipality of Novo Brdo	0,3
	University of Kragujevac	0,4
Public sector in developing countries Total		2,8
Other countries private sector	African Golden Tilapia Farm	0,2
	Honey Center Ensar	0,1
	Macadamia Comercio Global S.A.	0,1
	Recura sh.a	0,3
	Wild Tracks	0,2
Other countries private sector Total		0,9
Consultants	Fion de Vletter	0,2
Consultants Total		0,2
Total		1 461,1

*Sector 311 - Agriculture, 313 - Fishing, 520 - Developmental food aid, 720.40 - Emergency Response /Emergency food aid

TOP TEN RECIPENT COUNTRIES OF FOOD SECURITY, DEVELOPMENTAL AND EMERGENCY AID 2010-2015



Forkortelser og akronymer

AGRA	Alliance for Green Revolution in Africa	EAC	East African Community	MAP	Malawi Agricultural Partnership
ACT	ACT is an coalition of 143 churches and faith-based org	EAFF	East African Farmers Federation	MFA	Ministry of Foreign Affairs
AICC	African Institute for Corporate Citizenship	ECOWAS	Economic Community Of West African States	MLBP	Malawi Lake Basin Programme
ASWAp	Agricultural Sector Wide Approach	FAO	Food and Agriculture Organization	NAIP	National Agricultural Investment Plans
AU	African Union	FARA	Forum for Agricultural Research in Africa	NASFAM	National Smallholder Farmers´ Association of Malawi
CAADP	Comprehensive Africa Agriculture Development Programme	FISP	Farm Input Subsidy Programme	NEPAD	New Partnership for African Development
CARP	Conservation Agriculture Regional Programme	FANPRAN	Food, Agriculture and Natural Resources Policy Analysis Network.	NGO	Non-Governmental Organisation
CFS	Committee on World Food Security	GACSA	Global Alliance for Climate Smart Agriculture	NMBU	Norwegian University of Life Sciences
CFU	Conservation Farming Unit, Zambia	CARITAS	CARITAS –Norge er en hjelpeorganisasjon	Norad	Norwegian Agency for Development Cooperation
CGIAR	Consultative Group on International Agricultural Research	GCDDT	Global Crop Diversity Trust	Norfund	Norwegian Investment Fund for Developing Countries
COMESA	Common Market for Eastern and Southern Africa	GLOBAL G.A.P	GLOBAL G.A.P is an internationally recognized set of farm standards dedicated to Good Agricultural Practices (GAP).	NORHED	Norwegian Programme for Capacity Development in Higher Education and Research for Development
CRP	CGIAR Research Programme	IFAD	International Fund for Agricultural Development	NOFIMA	The Norwegian Institute of Food, Fisheries and Aquaculture Research
CIMMYT	The International Maize and Wheat Improvement Center	INTERPOL	International Criminal Police Organization	NPA	Norwegian People´s Aid
CSA	Climate Smart Agriculture	IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change	OECD	Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling
DAC	Development Assistance Committee	IUU	Illegal, unregulated and unreported fishing	PAM	Programme Against Malnutrition
DIGNI	Digni er en paraplyorganisasjon for 20 kristne organisasjoner	MACC	Management for Adaptation to Climate Change	PP	Partnership Platform
DF	Development Fund (Utviklingsfondet)			PPP	Public-Private Partnership

REC	Regional Economic Community	UNODC	United Nation Office on Drugs and Crime
REDD+	Reducing emissions from deforestation and forest degradation	WB	World Bank
RNE	Royal Norwegian Embassy	WCDI	Women Can Do It
SAGCOT	Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania	WFP	World Food Program
SACAU	Southern African Confederation of Agricultural Unions		
SHFSP	Southern Highland Food Systems Project		
SLMP	Sustainable Land Management Programme		
SRI	System of Rice Intensification		
SWAP	Sector-Wide Approach		
TAP	Tanzanian Agricultural Partnership		
TARIPA	Tanzanian Rice Partnership		
TLC	Total Land Care, Malawi		
TLS	Tillage Service Providers		
TMT	Trygg Mat Tracking		
UN	United Nations		
UNAC	União Nacional de Camponeses de Moçambique		

Norad

Direktoratet for utviklingssamarbeid
www.norad.no
postmottak@norad.no

Februar 2017

Foto: Ken Opprann (forside)

ISBN: 978-82-7548-935-5